

ETIKA IR JOS POKYČIAI ŠIUOLAIKINĖS VISUOMENĖS RAIDOS PROCESŲ KONTEKSTE

ETHICS AND ITS CHANGES IN THE CONTEXT OF THE PROCESSES OF THE DEVELOPMENT OF CONTEMPORARY SOCIETY

Borisas MELNIKAS, prof. habil. dr.
Vilniaus Gedimino technikos universitetas

Įvadas

Visuomenės raida – išskirtinai sudėtingų, daugialypių bei itin skaitlingų ir didžiule įvairove pasižyminčių procesų visuma.

Šių procesų tarpe, kaip išskirtinai svarbūs ir reikšmingi, gali būti pažymėti *etikos, jos normų ir standartų kaitos, sklaidos ir paplitimo procesai*. Beje, minėtųjų procesų svarbą ir reikšmingumą galima paaiškinti dvejopai:

- ♦ etikos, jos normų ir standartų kaita, sklaida ir paplitimas besąlygiškai sudaro *svarbią ir reikšmingą dalį* pačios visuomenės raidos ir pažangos procesų visumoje: akivaizdu, kad etikos kaita bei etikos normų ir standartų pokyčiai bei sklaidos ir paplitimo procesai yra *neatskirama bendrųjų visuomenės raidos ir pažangos procesų dalis*,
- ♦ etikos, jos normų ir standartų kaita, sklaida ir paplitimas yra itin svarbus ir reikšmingas pokyčius visuomenėje ir visuomenės modernizavimo procesus įtakojantis *veiksny*s, galintis skatinti ir aktyvinti tiek pažangius pokyčius pačioje visuomenėje, tiek ir įvairias pažangos stokes, lėtinimo ar netgi regreso pačioje visuomenėje apraiškas.

Taigi, galima teigti, kad etikos kaitos bei etikos normų ir standartų sklaidos bei paplitimo procesai šiuolaikinės visuomenės raidos ir modernizavimo poreikių bei iššūkių kontekste gali būti suvokiami kaip *svarbi ir reikšminga mokslinio pažinimo sritis*: deramas dėmesys šiai sričiai sudaro papildomas prielaidas *kryptingai valdyti* visuomenės modernizavimo procesus, tame tarpe – pasinaudojant tomis priemonėmis ir galimybėmis, kurių pagrindas galėtų būti užtikrinamas *kryptingas etikos normų ir standartų kaitos, sklaidos, paplitimo ir įgyvendinimo aktyvinimas*.

Pažymėtina, kad etikos, jos kaitos, jos normų ir standartų sklaidos, paplitimo ir įgyvendinimo procesų ir problemų tyrimai yra susilaukę didžiulio dėmesio, jiems yra skirta daugybė įvairioms pakraipoms bei mokslinėms mokykloms priskirtinų darbų. Kartu pastebėtina, kad pastaruoju metu yra išryškėjęs *akivaizdus poreikis gerokai giliau ir plačiau*

moksliskai pažinti ir išnagrinėti tuos etikos kaitos ir etikos normų bei standartų pokyčių, taip pat etikos normų ir standartų sklaidos, paplitimo bei įgyvendinimo reiškinius, kurie atspindi *naujausius* pačios visuomenės raidos, pažangos ir modernizavimo iššūkius, tame tarpe – sąlygojamus įvairių aplinkybių, atspindinčių globalizacijos procesų, žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimo, Europos integracijos ir Europos Sąjungos raidos ir plėtros procesų svarbą ir vaidmenį. Maža to, galima teigti, jog *nepakankamas bei šiuolaikiniams poreikiams ar iššūkiams neadekvatus* etikos bei jos kaitos, taip pat etikos normų ir standartų pokyčių bei sklaidos, paplitimo ir įgyvendinimo procesų ir aplinkybių mokslinis pažinimas ir ištyrimas e gali būti suvokiami kaip *aktuali mokslinė problema*: šios problemos esmė - *akivaizdžiai nepakankamas ir neadekvatus* etikos kaitos bei etikos normų ir standartų sklaidos, paplitimo ir įgyvendinimo procesų, reiškinių bei dėsningumų mokslinis pažinimas, taip pat *nepakankami gebėjimai kryptingai įtakoti* etikos normų ir standartų kaitą atsižvelgiant į iššūkius ir poreikius, kuriuos sukelia globalizacija, socialinės ir ekonominės raidos, kultūros, mokslo ir technologijų pažangos bei darnios ir tvarios raidos aktyvinimo reikmės, žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimas, Europos integracija bei Europos Sąjungos raida, kitos šiuolaikinei visuomenei itin reikšmingos aplinkybės.

Savaime suprantama, jog tiek požiūriai į šią problemą ir į jos suvokimą, tiek ir supratimas apie galimus šios problemos sprendimus gali pasižymėti didžiule įvairove: pastaroji aplinkybė leidžia pagrįsti diskusijos atitinkamais klausimais tikslingumą, tuo pačiu – ir šios publikacijos paskirtį.

Etika bei jos normų ir standartų kaita: mokslinio pažinimo poreikiai ir prioritetai

Esminė aplinkybė, smarkiai įtakojanti ir netgi nulemianti visuomenės gyvenimą ir raidą, visuomenės gyvenimo kokybę, situaciją pačioje visuo-

menėje, tolimesnės jos raidos perspektyvas bei galimybes, yra *visuomenei būdingų etikos normų ir standartų formavimas ir formavimasis, sklaida ir įgyvendinimas*, šių normų ir standartų *suvokimo ir taikymo sąlygos*, taip pat *gebėjimai adekvačiai atsižvelgti į nepertraukiamai besireiškiančius pačių visuomenę, jos raidą ir gyvenimą veikiančius etikos bei jos normų ir standartų pokyčius*.

Etikos normų ir standartų turinys, raiška bei kaitos aplinkybės yra *išskirtinai svarbus veiksnys*, sąlygojantis tiek *situaciją*, tiek ir *pokyčius* iš esmės visose visuomenės gyvenimo srityse. Akivaizdu ir tai, kad etikos normų ir standartų turinį, raišką bei kaitą veikia daugybė skirtingos kilmės aplinkybių, pasižyminčių ir didžiule įvairove, ir galimybėmis jas identifikuoti, vertinti ir klasifikuoti pagal pačius įvairiausius kriterijus. Beje, itin svarbiomis aplinkybėmis, į kurias yra būtina atsižvelgti nagrinėjant ir vertinant etikos normų ir standartų turinį, raidą bei kaitą, yra laikytinos tos, kurios atspindi įvairiausius globalizacijos, žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimo, taip pat Europos integracijos ir Europos Sąjungos kultūrinės, socialinės, ekonominės, technologinės bei informacinės erdvės plėtros sąlygas ir veiksniai (Acocella 2005, Appiah 2009, Castells 2000-2004, Chossudovsky 2003, Currie 2000, Dicken 1998, Friedman 2006, 2009, Yunus 2007, Melnikas 2011, 2013, 2014, Ourednik 2004, Ozbilgin, Tatli 2008, Webster 2006). Būtent šios sąlygos ir veiksniai, kaip visuma, atspindi reikšmingiausias aplinkybes, pasireiškiančias mūsų dienų pasaulyje ir įtakančias etikos bei jos normų ir standartų turinį, raišką ir kaitą: globalizacija, žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimas, Europos integracija ir Europos Sąjungos kultūrinės, socialinės, ekonominės, technologinės bei informacinės erdvės plėtra apima *esminius šiuolaikinės civilizacijos mastu vykstančius reiškinius ir tuos kaitos procesus*, kurie charakterizuoja tiek *pačios civilizacijos raidą ir pokyčius*, tiek ir *civilizacijai būdingos etikos ypatumus, apraiškas ir dinamiką*. Maža to, minėtosios sąlygos ir veiksniai, kaip visuma, apima iš esmės visas *pačios visuomenės grandis* ir visas jos *gyvenimo, veiklos ir raidos sritis*.

Beje, minėtosios sąlygos ir veiksniai yra vertintini kaip išskirtinai reikšmingi dar ir dėl to, kad šiuolaikiniame pasaulyje jie itin smarkiai įtakoja galimybes įgyvendinti *aukščiausias humanizmo, demokratiškumo, moralumo, socialinės atsakomybės ir ekologiškumo nuostatas*, išreiškiančias *prioritetinius* žmonijai ir visuomenei charakteringus raidos ir pažangos siekius: orientacija į humanizmą, demokratiškumą, moralumą, socialinę atsakomybę bei

ekologiškumą pačia bendriausiąja prasme gali būti traktuojama kaip išreiškianti *prigimtinius žmonijos pažangos lūkesčius* (Melnikas 2002, 2011, 2013). Apskritai, suvokiant, jog etikos bei jos normų ir standartų turinys, raiška bei pokyčiai yra neatskiriama susiję su humanizmo, demokratiškumo, moralumo, socialinės atsakomybės bei ekologiškumo vertybėmis ir siekais, galima teigti, kad prioritetas dėmesys globalizacijos, žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimo, Europos integracijos ir Europos Sąjungos erdvės plėtros veiksniams ir aplinkybėms gali sudaryti esmines prielaidas *adekvačiai* suprasti tiek šiuolaikinėmis sąlygomis pasireiškiančią etikos normų ir standartų raidos, kaitos ir sklaidos *logiką*, tiek ir pačios etikos pokyčiams būdingus *dėsningumus ir tendencijas*.

Pažymėtina ir tai, kad etikos normos ir standartai pačiu bendriausiuoju atveju atspindi *socialinės veiklos subjektams būdingas vertybes bei vertybių prioritetus*, taip pat *vertybių įgyvendinimo siekius ir apraiškas socialinių santykių ir elgsenos sąlygomis*, o tai tuo pačiu reikalauja išryškinti ir identifikuoti tas aplinkybes ir veiksniai, kurie šiuolaikinėmis sąlygomis yra itin svarbūs būtent socialinės veiklos subjektams. Akivaizdu, kad globalizacija, žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimas, Europos integracija ir Europos Sąjungos plėtra, kaip visuma, ir šiuo atveju gali būti suvokiami kaip *prioritetiniai veiksniai ir aplinkybės*, sąlygojančios esminius pokyčius visuomenėje bei jos gyvenime, ir tai leidžia papildomai argumentuoti būtent šių veiksmų ir aplinkybių svarbą ir reikšmingumą nagrinėjant ir vertinant etikos bei jos normų ir standartų raidos, kaitos ir sklaidos bei įgyvendinimo reiškinius.

Apibendrinant išdėstytas mintis, galima akcentuoti globalizacijos, žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimo, Europos integracijos ir Europos Sąjungos erdvės plėtros, kaip itin svarbių ir reikšmingų veiksmų ir aplinkybių, vaidmenį: akivaizdu, kad šie veiksniai ir šios aplinkybės įgauna didelę reikšmę siekiant pagrįstai identifikuoti, giliai pažinti ir išnagrinėti šiuolaikinei visuomenei ir jos gyvenimui būdingą etiką, etikos normas ir standartus, jų kaitos procesus, taip pat jų formavimąsi, sklaidos, įgyvendinimo, suvokimo ir taikymo ypatumus. Pabrėžtina ir tai, kad prioritetas dėmesys minėtoms aplinkybėms ir veiksniams turi būti siejamas su etikos normų ir standartų orientacija į aukščiausias humanizmo, demokratiškumo, moralumo, socialinės atsakomybės bei ekologiškumo vertybes: siekiai suvokti, identifikuoti, įvertinti ar išnagrinėti globalizacijos, žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimo, Europos

integracijos ir Europos Sąjungos erdvės plėtros veiksnių ir aplinkybių poveikį šiuolaikinės visuomenės etikai bei etikos normoms ir standartams neišvengiamai turi apimti ir atitinkamą humanizmo, demokratiškumo, moralumo, socialinės atsakomybės ir ekologiškumo apraiškų ir jų suvokimo bei pažinimo ir įvertinimo sritį o tai tuo pačiu reiškia, jog humanizmo, demokratiškumo, moralumo, socialinės atsakomybės, ekologiškumo sampratos kaita ir šios sampratos atspindžiai vykstant šiuolaikinės visuomenės gyvenimui būdingiems etikos normų ir standartų pokyčiams turi būti traktuojami kaip itin reikšmingas ir gilus pažinimo reikalaujantis visuomenės raidos ir pažangos reiškinys.

Taigi, galima padaryti *bendrą išvadą*, jog *etikos, jos normų ir standartų kaitos, raidos bei sklaidos procesai ir reiškiniai*, ypač – atsižvelgiant į šiuolaikinių globalizacijos, žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimo, Europos integracijos ir Europos Sąjungos erdvės plėtros kontekstą, yra vertintini kaip *išskirtinai svarbi mokslinio pažinimo ir mokslinių tyrimų sritis*.

Mokslinė problema, charakteringa minėtai sričiai ir reikalaujanti prioritetingo dėmesio, gali būti apibūdinta kaip *nepakankamas ir šiuolaikiniams iššūkiams bei poreikiams neadekvatus mokslinius pažinimas*, skirtas sąsajai ir sąveikai tarp procesų, priskirtinų dviem grupėms: tai procesai, išreiškiantys etikos, jos normų ir standartų turinio ir apraiškų pokyčius bei šių normų ir standartų sklaidą ir įgyvendinimą, ir procesai, charakterizuojantys bendruosius globalizacijos, žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimo, Europos integracijos ir Europos Sąjungos erdvės plėtros reiškinius. Galima sakyti, kad minėtos mokslinės problemos esmė yra ta, jog pasireiškia *akivaizdi stoka mokslinio pažinimo* apie: a) etikos ir jos normų bei standartų pokyčius šiuolaikiniame globalizacijos, žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimo, Europos integracijos ir Europos Sąjungos erdvės plėtros kontekste, b) globalizacijos, žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimo, Europos integracijos ir Europos sąjungos erdvės plėtros procesų *poveikius* etikai, jos turiniui bei kaitai, taip pat ir etikos normų ir standartų pokyčiams, sklaidai ir įgyvendinimui, c) etikos bei jos normų ir standartų *įtaką* įvairiems globalizacijos procesams, žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimui ir Europos integracijai, d) šiuolaikinės visuomenės bei įvairių socialinės veiklos subjektų galimybes *kryptingai įtakoti ir valdyti* įvairius socialinės, ekonominės, politinės raidos, kultūros, mokslo ir technologijų pažangos, sąveikos su aplinka procesus pasinaudojant atitinkamų etikos normų ir standartų taikymu grindžiamais instrumentais.

Adekvatus minėtosios mokslinės problemos esmės ir sprendimo poreikių bei galimybių suvokimas bei tinkamas atitinkamo mokslinio pažinimo bei tyrimų prioritetų pasirinkimas gali sudaryti prielaidas tiek gerokai gilesniam šiuolaikinių etikos bei jos normų ir standartų kaitos bei sklaidos reiškinį pažinimui, tiek ir tam, kad įvairiose praktinės veiklos srityse būtų sugebama adekvačiai suprasti šiuolaikinius iššūkius ir aukštųjų etikos nuostatų įgyvendinimo reikmes, tame tarpe – atsižvelgiant į globalizacijos, žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimo, į Europos integracijos ir Europos Sąjungos erdvės plėtros aktualijas bei aplinkybes.

Etika bei jos normų ir standartų kaita šiuolaikiniame globalizacijos kontekste

Būtinumą nagrinėti ir moksliskai pažinti šiuolaikinius etikos, jos normų ir standartų kaitos bei raidos procesus, ypač jų *sąsajos su globalizacija kontekste*, galima laikyti ir vertinti kaip akivaizdų ir savaime suprantamą dalyką: globalizacija ir jos procesai yra toji *aplinka*, kurioje gyvena šiuolaikinė visuomenė ir vyksta esminiai jos socialinio ir ekonominio gyvenimo bei kultūros, politinės raidos ir technologiniai pokyčiai, tame tarpe – ir etikos, jos normų ir standartų kaita, o tai reiškia, kad etikos bei jos normų ir standartų kaitos ir raidos problemos yra *neatskirtinos* nuo globalizacijos reiškinų bei globaliu mastu pasireiškiančių kaitos ir raidos trajektorijų. Taigi, akivaizdu, jog *etikos, jos normų ir standartų kaita vienareikšmiškai turi būti siejama su globalizacijos procesais*, numatant traktuoti pačią globalizaciją ir jos kontekste pasireiškiančius etikos normų ir standartų pokyčius kaip *nedalomą mokslinio pažinimo objektą*.

Pastaruoju metu egzistuoja daug įvairių požiūrių į globalizaciją bei į jos reiškinius (Appiah 2009, Chossudovsky 2003, Currie 2000, Dicken 1998, Friedman 2006, 2009, Yunus 2007, Lewis 2002, McNally 1999, Muenkler 2005, Parker 1998, Ravenhill 2008). Pažymėtina, kad globalizacija paprastai yra suvokiama kaip visuma viso pasaulio mastu vykstančių itin sudėtingų socialinės, ekonominės, politinės raidos, kultūros, mokslo ir technologijų pažangos, sąveikos su aplinka procesų, atspindinčių *bendrų universalių normų bei standartų, identiško gyvenimo ir veiklos būdų, modelių bei socialinės elgsenos stereotipų susiklostymą bei sklaidą*, taip pat *globaliai vykstančių skirtingų kultūrų bei jas reprezentuojančių subjektų judėjimo bei sąveikos ir integracijos procesus* (Melnikas 2002, 2011, 2013, 2014). Beje, šitoks globalizacijos prasmės suvokimas leidžia išryškinti, identifikuoti ir suformuluoti

svarbiausius *globalizacijos dėsningumus*; tokiais dėsningumas yra laikytini:

- ♦ *unifikacijos ir universalizacijos apraiškų dėsningumas*, išreiškiantis globalizacijos sąlygomis išryškėjančius polinkius į socialinės bei ekonominės raidos ir technologijų pažangos procesų bei rezultatų „supanašėjimą“, į *identišku* normų, standartų, socialinės elgsenos stereotipų bei gyvenimo būdo ir veiklos modelių taikymą ir įgyvendinimą skirtinguose pasaulio regionuose bei skirtingomis kultūromis ir tradicijomis pasižyminčioje terpėje,
- ♦ *rezonansų efektų bei nedarnios, nesinchroniškos, neharmoningos, netolygios raidos ir netolygių pokyčių dėsningumas*, išreiškiantis globalizacijos sąlygomis išryškėjančias ir pasireiškiančias tiek *naujas tolimesnės raidos ir pažangos galimybes bei perspektyvas*, kurias nulemia ir *vienas kito atžvilgiu rezonuojantys pokyčiai*, ir įvairiomis formomis pasireiškiantys tokių pokyčių *netolygumai ir nesuderinamumai*, tiek ir *naujas tolimesnei raidai ir pažangai kylančias grėsmes*, kurias gali sukelti ir minėtieji *vienas kito atžvilgiu rezonuojantys pokyčiai*, ir minėtieji tokių pokyčių *netolygumai ir nesuderinamumai*, atspindintys *darnumo ir tvarumo stokos apraiškas*,
- ♦ *sinergetinių efektų ir inovatyvios raidos dėsningumas*, išreiškiantis globalizacijos sąlygomis išryškėjančias ir pasireiškiančias *papildomas prielaidas aktyvinti inovacijas ir inovacinę veiklą* dėka galimybių gauti *papildomą sinergiją* skirtingų kultūrų ir socialinių bei ekonominių sistemų sąveikos bei integracijos, taip pat mokslo ir technologijų pažangos spartinimo priemonėmis.

Minėtieji, taip pat ir kiti globalizacijos dėsningumai yra detalčiai apibūdinti ankstesniuose autoriam darbuose, kuriais galima remtis nagrinėjant etiką bei jos normų ir standartų kaitą šiuolaikiniame globalizacijos kontekste (Melnikas 2002, 2011, 2013, 2014).

Beje, nagrinėjant ir vertinant etikos bei jos normų ir standartų kaitos bei raidos šiuolaikiniame globalizacijos kontekste klausimus, yra atkreiptinas dėmesys į tai, kad globalizacijos procesai yra išskirtinai svarbūs ir reikšmingi šiuolaikinės visuomenės gyvenime, jie gali būti vertinami kaip vos ne kaip svarbiausias veiksnys ir reikšmingiausia aplinkybė, įtakojanti, o kartais netgi nulemianti esminius etikos pokyčius bei etikos normų ir standartų kaitos tendencijas. Savo ruožtu, įvairios aplinkybės, atspindinčios etikos bei jos normų ir standartų turinį bei realią sklaidą ir įgyvendinimą,

yra suvoktinos kaip svarbūs veiksniai, įtakoiantys ir paveikiantys globalizacijos sąlygomis vykstančius socialinės, ekonominės, politinės raidos, kultūros, mokslo ir technologijų pažangos, sąveikos su aplinka procesus: etiką atspindintys veiksniai įtakoja ir paveikia ne tik įvairių globalizacijos sąlygomis vykstančių raidos, pažangos ir pokyčių procesų turinį ir kryptingumą, bet ir šių procesų pasekmes ir padarinius.

Pažymėtinos kelios esminės aplinkybės, leidžiančios suvokti tiek *globalizacijos procesų įtaką ir poveikį etikai bei etikos normų ir standartų pokyčiams*, tiek ir atvirkščiai – *etikos sąlygojamų ir nulemtųjų veiksmų įtaką globalizacijos sąlygomis vykstančiai socialinei, ekonominei, politinei raidai, kultūrai, mokslo ir technologijų pažangai bei sąveikai su aplinka*.

Atkreiptinas dėmesys į keletą itin svarbių pastebėjimų.

Pirma, globalizacijos sąlygomis vyksta *vis labiau intensyvėjanti* skirtingų etninių bei konfesinių kultūrų ir tradicijų, įvairių socialinių sluoksnių ir grupių kultūrų ir mentalitetų *sklaida ir tarpusavio sąveika*, nulemianti ir įvairioms kultūroms bei mentalitetams charakteringų *etikos normų ir standartų pasklidimą globaliu mastu*, ir *naujų socialinės elgsenos stereotipų*, o tuo pačiu – ir *naujų etikos normų ir standartų susiklostymą bei tolimesnę raidą*: spartėjanti skirtingų kultūrų sąveika ir jų integracija tuo pačiu pasireiškia kaip *itin svarbus veiksnys*, sąlygojantis spartėjančią etikos bei jos normų ir standartų kaitą. Beje, skirtingų kultūrų ir mentalitetų sklaidą ir sąveiką globalizacijos sąlygomis itin smarkiai aktyvina tokie veiksniai, kaip: a) fizinių asmenų judėjimo bei žmonių migracijos tarptautiniu ir globaliu mastu didėjimas, b) tarptautinių ekonominių ryšių augimas bei vis labiau didėjantys ekonomikos internacionalizavimo tempai bei mastai, sudarantys prielaidas aktyvinti kultūrinius mainus bei skatinti vis daugiau kultūrų ir mentalitetų įvairovės apraiškų, c) sparti technologijų pažanga komunikacijų, medijų, ryšių ir transporto sistemų plėtros srityje, sudaranti daugybę naujų techniškai ir organizaciniai determinuotų prielaidų spartinti informacinius ir kultūrinius mainus, tuo pačiu ir skirtingų kultūrų ir mentalitetų sąveiką, d) tarptautinio bendradarbiavimo aktyvinimas, ypač – reaguojant į pačius įvairiausius iššūkius ir globalizacijos sąlygomis pasireiškiančias tarptautinio masto problemas saugumo, socialinės, ekonominės, politinės raidos, aplinkosaugos ir kitose gyvenimo srityse, sudaręs papildomas prielaidas ir sąlygas

realiai skatinti skirtingų kultūrų ir mentalitetų sklaidą ir sąveiką, tuo pačiu ir etikos bei jos normų ir standartų kaitą.

Antra, globalizacijos sąlygomis *spartėja mokslo ir technologijų pažanga* bei *vis didesniu mastu* vyksta esminiai tiek pačios visuomenės bei jos struktūrų, tiek ir visuomenei ir įvairiems jos sluoksniams būdingi gyvenimo būdo *pokyčiai*: akivaizdu, kad šie pokyčiai, kaip globalizacijos procesų dalis, neišvengiamai inspiruoja atitinkamą etikos bei etikos normų ir standartų kaitą, o tai tuo pačiu atspindi ir globalizacijos procesų įtaką pačiai etikai.

Trečia, globalizacijos sąlygomis natūraliai klostosi ir sklinda tiek *naujos universalios vertybės*, tiek ir *nauji universalumu pasižymintys socialinės elgsenos stereotipai*, o tai, savo ruožtu, sąlygoja *naujų universalių, į globalizaciją orientuotų etikos normų ir standartų atsiradimą, paplitimą bei įgyvendinimą*. Savo ruožtu, tokių *į globalizaciją orientuotų universalių etikos normų ir standartų atsiradimas, paplitimas ir įgyvendinimas* reiškiasi kaip vis svarbesni pačios globalizacijos skatinimo ir aktyvinimo veiksniai, juolab *universalijų etikos normų ir standartų įtvirtinimas šiuolaikinės visuomenės gyvenime* yra pradedamas suvokti kaip *vis reikšmingesnė prielaida* siekti veiksmingos skirtingų kultūrų, mentalitetų bei tradicijų sąveikos, integracijos, harmonijos ir suderinamumo tarptautiniu ir globaliu mastu. Iš pastarojo teiginio seka, jog šiuolaikinėmis globalizacijos sąlygomis išryškėja tiek *universalizacijos procesai*, būdingi etikos bei etikos normų ir standartų kaitai, tiek ir *naujos prielaidos* skatinti bei kryptingai aktyvinti pačią globalizaciją atsižvelgiant į ją įtakojančius etikos normų ir standartų kaitos veiksnius.

Suvokiant, kad globalizacijos sąlygomis etikos bei jos normų ir standartų kaitos procesai yra vienareikšmiškai vertintini kaip tam tikra *bendriųjų globalizacijos procesų dalis*, galima teigti, jog etikos bei jos normų ir standartų kaitos procesų atžvilgiu yra taikytinos visos *bendrosios nuostatos*, galiojančios *bendriųjų globalizacijos procesų* nagrinėjimui ir moksliniam pažinimui. Pastaroji aplinkybė reiškia, kad etikos bei jos normų ir standartų kaitos procesų apibūdinimui gali būti taikoma *bendriųjų globalizacijos dėsningumų* samprata, kas leidžia teigti, jog etikos bei jos normų ir standartų kaitai globalizacijos sąlygomis yra būdingi:

- ♦ *unifikacijos ir universalizacijos apraiškų dėsningumas*, išreiškiantis globalizacijos sąlygomis išryškėjančius ir pasireiškiančius polinkius į pačios etikos bei jos normų ir standartų *supanašėjimą, suvienodėjimą bei universalumą* įvairiais globalizacijos aplinkai charakteringais atvejais,

- ♦ *rezonansų efektų bei nesinchroniškos, neharmoningos, netolygios ar nedarnios raidos, plėtos ir pokyčių dėsningumas*, išreiškiantis etikos bei jos normų ir standartų kaitai globalizacijos sąlygomis charakteringas tiek *rezonansų*, tiek ir *nesinchroniškos, neharmoningos, netolygios ar nedarnios kaitos bei sklaidos apraiškas*,
- ♦ *sinergetinių efektų ir inovatyvios raidos dėsningumas*, išreiškiantis globalizacijos sąlygomis išryškėjančias reikmes etikos bei jos normų ir standartų kaitą bei sklaidą kryptingai orientuoti į *įvairialypes inovacijas*, prioritetą teikiant *humanistinių, demokratiškumo, ekologiškumo, socialinės atsakomybės vertybių įtvirtinimui*.

Savaime suprantama, kad minėtųjų dėsningumų esmės suvokimas ne tik leidžia išryškinti globalizacijos sąlygomis pasireiškiančius etikos bei jos normų ir standartų kaitos bei sklaidos procesų ypatumus, bet ir kryptingai ieškoti galimybių atitinkamomis etikos normų ir standartų taikymo ir įgyvendinimo priemonėmis *tikslingai reaguoti į įvairius globalizacijos iššūkius*, tame tarpe – *įtakoti* tam tikrus globalizacijos sąlygomis pasireiškiančius socialinės, ekonominės, politinės raidos, kultūros, mokslo ir technologijų pažangos, sąveikos su aplinka procesus: pastaroji aplinkybė leidžia suprasti ir pagrįsti atitinkamų etikos ir jos normų bei standartų kaitos dėsningumų identifikavimo, nagrinėjimo bei mokslinio pažinimo svarbą ir vaidmenį šiuolaikiniam globalizacijos iššūkių kontekste.

Etika, jos normų ir standartų kaita šiuolaikinėmis žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimo sąlygomis

Vienas rimčiausių ir ambicingiausių iššūkių, į kurį vis didesniu mastu yra orientuota šiuolaikinė visuomenė (ypač – Vakarų pasaulio visuomenė!), yra taip vadinamos *žiniomis grindžiamos visuomenės* sukūrimas (Melnikas 2011, 2013, 2014). Beje, suvokiant, kad esminis žiniomis grindžiamos visuomenės ir jos kūrimo procesų požymis yra *orientacija į kūrybingumą bei kūrybinio darbo prioritetą*, šios visuomenės apibūdinimas gali būti išplėstas, tame tarpe – numatant vartoti *žiniomis grindžiamos ir kūrybinės visuomenės* sampratą: tarp kitko, tokia galimybė yra pagrindžiama įvairiuose mokslo darbuose (Castells 2000-2004, Armstrong 1999, Huseman, Godman 1999, Webster 2006).

Žiniomis grindžiamos visuomenės sukūrimas ir tolimesnė plėtra yra vertintini ir kaip šiuolaikinės civilizacijos bei visos žmonijos raidai būdingas *kokybiškai naujas etapas*, pasižymintis orientacija į

kokybiškai naujo tipo visuomenės sukūrimą ir raidą, ir kaip išskirtinai reikšminga nauja mokslinio pažinimo sritis, leidžianti išplėsti suvokimą ir supratimą apie šiuolaikinę visuomenę ir jos raidos reiškinius apskritai.

Pažymėtini kai kurie esminiai žiniomis grindžiamos visuomenės bei jos kūrimo ir raidos ypatumai:

- ♦ *prioritetinė vertybė, į kurią yra orientuojama visuomenė ir kurios pagrindu vyksta pažanga, yra visas gyvenimo ir veiklos sritis apimančių naujų žinių kūrimas, sklaida ir panaudojimas: beje, polinkiai ir gebėjimai vykdyti, skatinti ir aktyvinti įvairaus pobūdžio kūrybą bei ugdyti kūrybiškumą taip pat yra suvokiami kaip itin reikšminga vertybė,*
- ♦ *visuomenės raidos ir pačią raidą išreiškiančių procesų tarpe vyraujančiais yra laikytini inovaciniai procesai: būtent inovaciniai procesai yra vertintini kaip svarbiausieji procesai, užtikrinantys naujų žinių kūrimo, sklaidos ir panaudojimo vertybių įgyvendinimą,*
- ♦ *žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimas apima dvi prioritetines sritis – tai intelektualinio kapitalo ir adekvataus žmoniškųjų išteklių potencialo plėtra ir žinių ekonomikos kūrimas ir plėtojimas: šių dviejų sričių kombinacija atspindi polinkius kompleksškai suvokti žiniomis grindžiamos visuomenės, kaip kokybiškai naujo visuomenės tipo, sukūrimo ir tolimesnio plėtojimo reiškinius,*
- ♦ *žiniomis grindžiamai visuomenei charakteringų vertybių, gyvenimo būdo modelių, socialinės elgsenos stereotipų sparti sklaida globaliu mastu.*

Minėtieji ypatumai atspindi tiek žiniomis grindžiamos visuomenės esmę, tiek ir šios visuomenės išskirtinumą.

Savaime suprantama, kad tiek pačiai žiniomis grindžiamai visuomenei, tiek ir jos kūrimo procesams neišvengiamai yra būdingi tam tikri etikos bei jos kaitos, taip pat etikos normų ir standartų ir jų pokyčių požymiai ir ypatumai: akivaizdu, kad etika, jos kaita, taip pat etikos normų ir standartų pokyčiai žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimo ir raidos sąlygomis pasižymi ryškiai išreikšta specifika, kurią nulemia žiniomis grindžiamos visuomenės prigimtis, išreiškianti prioritetines vertybes ir orientacijas į naujų žinių generavimą, į naujų žinių sklaidą, panaudojimą, į kūrybiškumo ugdymą, taip pat į naujoms žinioms ir naujiems kūrybos rezultatams imlios veiklos vyravimą.

Pažymėtini daugialypiškumu pasižymintys tiesioginiai ir grįžtamieji ryšiai tarp procesų, išreiškiančių žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimą ir raidą,

ir procesų, išreiškiančių etikos, jos normų ir standartų kaitą, sklaidą ir įgyvendinimą žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimo ir raidos sąlygomis: visi minėtieji procesai yra neatskirtini vieni nuo kitų ir turi būti suvokiami ir nagrinėjami kaip nedaloma visuma. Pastebėtina, kad šiai visumai priskirtiniems procesams yra būdingi tam tikri dėsningumai, kurių tarpe, kaip svarbiausieji, yra paminėtini tokie:

- ♦ *dėsningumas, išreiškiantis etikos ir jos normų bei standartų kaitos, sklaidos, paplitimo ir įgyvendinimo orientaciją į pažangos visumoje, ypač – į žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimo ir tolimesnio plėtojimo procesų skatinimą ir aktyvinimą: šiuo dėsningumu yra atspindima nuostata, rodanti, jog žiniomis grindžiamai visuomenei charakteringų vertybių, gyvenimo būdo modelių, kultūros, mentaliteto bei socialinės elgsenos stereotipų, tuo pačiu ir adekvačių etikos normų ir standartų susiklostymas, sklaida ir paplitimas pasireiškia kaip esminis veiksnys, betarpiškai įtakojantis pažangios žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimą ir tolimesnę raidą ir plėtrą bei raidos ir plėtros procesų aktyvinimą,*
- ♦ *kompleksiškumo dėsningumas, kuriuo yra išreiškiamas tai, kad etikos ir jos normų ir standartų kaitos, sklaidos ir įgyvendinimo procesai kompleksškai apima visas visuomenės gyvenimo ir raidos sritis ir veikia visus politinės, socialinės, ekonominės raidos, kultūros, mokslo ir technologijų pažangos, sąveikos su aplinka procesus, vykstančius žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimo ir tolimesnės raidos sąlygomis,*
- ♦ *dėsningumas, išreiškiantis etikos ir jos normų bei standartų, jų kaitos, sklaidos ir įgyvendinimo orientavimą į kūrybą bei kūrybiškumą, į naujų žinių generavimą, sklaidą ir panaudojimą, į inovacijų bei inovacinės veiklos aktyvinimo vertybes, tame tarpe – humanizmo, demokratiškumo, moralumo, ekologiškumo ir darnos su aplinka siekių kontekste: tokį orientavimą išreiškiantis etikos ir jos normų bei standartų kaitos, sklaidos ir įgyvendinimo dėsningumas iš esmės atspindi prioritetines ir prigimtinės žiniomis grindžiamos visuomenės sukūrimo ir tolimesnės raidos idėjas ir nuostatas,*
- ♦ *dėsningumas, išreiškiantis etikos ir jos normų ir standartų kaitos, sklaidos ir paplitimo orientacijas į inovatyvumą, iniciatyvumą bei verslumą grindžiamų technologinių, organizacinių ir vadybinių pokyčių ir jiems adekvačios etikos nuostatų kaitos reikmes, taip pat į akademinės etikos plėtojimo prioritetus, atspindinčius mokslo ir technologijų pažangos,*

*akademini*o darbo bei inovacinės veiklos efektyvinimo ir aktyvinimo poreikius: mokslo ir technologijų pažanga bei akademinio darbo, inovacijų ir inovacinės veiklos plėtra yra *esminė prielaida*, nulemianti galimybes realiai įgyvendinti žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimo ir tolimesnės raidos siekius (beje, ypatingai pažymėtina, kad akademinė etika, jos normos ir standartai turi būti realiai orientuojami į humanistinėmis, demokratiškumo, moralumo, socialinės atsakomybės ir ekologiškumo nuostatomis pasižyminčius mokslo ir technologijų pažangos bei inovatyvumo siekius bei tikslus).

Aptariamųjų dėsningumų tarpe paminėtini ir keli dėsningumai, atspindintys ir kai kurias *prieštarin-gumu* pasižyminčias etikos bei jos normų ir standartų kaitos, sklaidos ir paplitimo tendencijas, reikšmingas žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimo ir raidos sąlygomis:

- ♦ *galimų netolygumo apraiškų dėsningumas*, kuriuo yra išreiškiama tai, kad tiek žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimo ir plėtojimo procesai visumoje, tiek ir etikos bei jos normų ir standartų kaitos, sklaidos, paplitimo ir įgyvendinimo procesai *gali vykti netolygiai*: atitinkami netolygumai gali pasireikšti tiek realių etikos normų ir standartų *neadekvatumu* pačiai žiniomis grindžiamos visuomenės idėjai bei žiniomis grindžiamos visuomenės vertybėms, tiek ir *netolygia* šių idėjų ir vertybių sklaida bei paplitimu skirtinguose visuomenės sluoksniuose bei skirtingose gyvenimo ir veiklos srityse, taip pat skirtinguose regionuose ar šalyse,
- ♦ *galimų konfliktiškumo ir imitacijos apraiškų dėsningumas*, kuriuo yra išreiškiama tai, kad etikos ir jos normų bei standartų kaitos, sklaidos ir paplitimo netolygumas ir neadekvatumas žiniomis grindžiamos visuomenės idėjai ir vertybėms gali pasireikšti ir kaip tam tikra *prielaida* išryškėti įvairiems *konfliktams ir prieštarin-gumu pasižymintiems pokyčiams ir tendencijoms*: beje, viena iš tokių prieštarin-gumo apraiškų yra orientacija į taip vadinamąją „parodomąją“ arba „demonstracinę“ etiką, kai realiai įtvirtinamos ir įgyvendinamos etinės nuostatos bei etikos normos ir standartai iš esmės pasižymi neatitikimu tiek žiniomis grindžiamos visuomenės idėjai ir vertybėms apskritai, tiek ir deklaruojamiems prioritetams, ir tai leidžia tokias nuostatas, standartus ir normas vertinti kaip pasižyminčias orientacijomis į *imitavimą bei demonstratyvumą*.

Akivaizdu, kad išdėstytų aplinkybių nagrinėjimas ir tolimesnis išgilinimas į suformuluotus dėsnin-gumus gali būti suvokiami kaip itin svarbi mokslinio pažinimo sritis, ypač – žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimo iššūkių ir etikos bei jos normų ir standartų kaitos procesų suvokimo poreikių kontekste: šis teiginys atspindi atitinkamų mokslinių tyrimų krypčių ir prioritetų svarbą.

Etika bei jos normų ir standartų kaita šiuolaiki-niame Europos integracijos ir Europos Sąjungos raidos ir plėtros procesų kontekste

Europos integracijos ir Europos Sąjungos raidos ir plėtros procesai – vienas svarbiausių ir sudėtin-giausių šiuolaikinį pasaulį charakterizuojančių reiškinių, reikalaujančių išskirtinio dėmesio jo moksliniam pažinimui ir nepertraukiamai aktua-lizuojamam tyrimui. Nepaisant to, kad šis reiški-nys daugeliu požiūrių yra nagrinėtas daugybėje mokslo darbų (Wiener, Diez 2009, Fischer at all. 2010, Hix 2006, Hofbauer 2003, Melnikas 2011, 2013, 2014, Melnikas, Reichelt 2004, Chobanova 2009, Lavingne 1995, Ourednik 2004), pastoviai išryškėja nauji poreikiai naujai reaguoti į naujus iššūkius ir į naujas problemas: vienas tokių naujo pobūdžio iššūkių – Europos integracijos ir Europos Sąjungos raidos ir plėtros procesų mokslinis pažinimas atsižvelgiant į etikos bei jos normų ir standartų kaitos, sklaidos bei įgyvendinimo Europos socialinėje ir kultūrinėje erdvėje ypatybes, tame tarpe – reaguojant į naujau-sias gana prieštaringas pačių Europos integracijos procesų apraiškas (beje, viena tokių apraiškų – taip vadinama „Brexit“ situacija, sietina su laukiamu Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Jungtinės Karalystės pasitraukimu iš Europos Sąjungos).

Pažymėtina, kad Europos integracijos ir Europos Sąjungos raidos ir plėtros procesų mokslinis pažini-mas atsižvelgiant į etikos bei jos normų ir standartų kaitos, sklaidos bei įgyvendinimo Europos socia-linėje, ekonominėje ir kultūrinėje erdvėje ypatybes yra labai svarbi prielaida naujai suvokti ir identi-fikuoti įvairias tiek *įcentrinių*, tiek ir *išcentrinių jėgų*, veikiančių šioje erdvėje, apraiškas: adekvatus *įvairių įcentrinių ir išcentrinių jėgų* identifikavimas, tame tarpe – atsižvelgiant į etikos bei jos normų ir standartų kaitos, sklaidos ir įgyvendinimo aplinkybes, yra labai svarbi sąlyga pagrįstai vertinti ir kryptingai valdyti Europos integracijos ir Euro-pos Sąjungos tolimesnės raidos ir plėtros procesus. (Melnikas 2011, 2013, 2014).

Europos integracijos ir Europos Sąjungos raidos bei plėtros procesai yra ne tik neatskiriami nuo etiką, jos normas ir standartus nulemiančių aplinkybių, ypač – pasireiškiančių Europos socialinėje, ekonominėje bei kultūrinėje erdvėje, bet ir yra vertintini kaip ypatingai svarbūs veiksniai, įtakojantys esminius pačios etikos, jos normų ir standartų pokyčius.

Akivaizdu, kad Europos integracijos ir Europos Sąjungos plėtros procesai bei etikos ir jos normų ir standartų kaitos, sklaidos ir plėtojimo procesai tarpusavyje yra susiję labai tamptariai ir sudaro neatskiriamą visumą: tarp šių procesų reiškiasi įvairūs tiesioginiai ir grįžtamieji ryšiai, jie, kaip visuma, smarkiai įtakoja Europos erdvėje vykstančią politinę, socialinę, ekonominę raidą, kultūrą, mokslo ir technologijų pažangą, sąveiką su aplinka.

Pažymėtini keli itin reikšmingi aspektai, atspindintys Europos integracijos ir Europos Sąjungos raidos bei plėtros procesų ir Europos socialinei, ekonominei ir kultūrinei erdvei charakteringas etikos bei jos normų ir standartų kaitos sąryšius ir tarpusavio sąveiką.

Pirma, Europos integracijos bei Europos Sąjungos raidos ir plėtros procesai, sąlygojantys *kokybiškai naujos bendros socialinės, ekonominės ir kultūrinės erdvės Europoje susiklostymą*, tuo pačiu skatina ir aktyvina įvairialypius šioje erdvėje gyvenančios visuomenės ir jos gyvenimui būdingos *etikos pokyčius*:

- ♦ *visoje bendroje Europos socialinėje, ekonominėje ir kultūrinėje erdvėje* sklinda, plinta ir yra įgyvendinami skirtingų tautų, įvairių etninių ir konfesinių grupių, įvairiai identifikuojamų socialinių sluoksnių gyvenimo būdo bei socialinės elgsenos standartai ir stereotipai, tuo pačiu ir etikos normos ir standartai, pasižymintys vis labiau didėjančia įvairove: akivaizdu, kad vis didesne įvairove pasižymiančių skirtingų etikos normų ir standartų raiška atspindi Europos socialinėje, ekonominėje ir kultūrinėje erdvėje nepertraukiamai vykstančius tiek gyvenimo būdo bei socialinės elgsenos stereotipų, tiek ir vertybių bei pačios etikos pokyčius (beje, pastebėtina ir tai, kad vis didesnė skirtingų etikos normų ir standartų įvairovė yra vienareikšmiškai traktuotina ir kaip bendrai Europos socialinei, ekonominei ir kultūrinei erdvei charakteringas gyvenimo būdo modelių, vertybių bei socialinės elgsenos stereotipų įvairovės didėjimo požymis),
- ♦ bendroje Europos socialinėje, ekonominėje ir kultūrinėje erdvėje sklindančių, plintančių ir

įgyvendinamų etikos normų ir standartų įvairovės didėjimas nulemia įvairių *sinergetinių efektų* apraiškas, sąlygojančias *kokybinę kaitą*, būdingą pačiai etikai: nepertraukiamai atsinaujinanti etika, jos normos ir standartai, *akumuliuoja* vis daugiau ir vis didesne įvairove pasižymiančių bendroje Europos socialinėje, ekonominėje ir kultūrinėje erdvėje pasireiškiančių skirtingų kultūrų, mentalitetų bei gyvenimo būdo sistemų požymių, tuo pačiu atspindi pačios etikos kaitos procesų orientaciją į didėjančią įvairovę,

- ♦ bendroje Europos socialinėje, ekonominėje ir kultūrinėje erdvėje pasireiškianti etikos normų ir standartų įvairovė nulemia *integracijos ir sintezės procesų*, būdingų etikos kaitai, apraiškas, rodančias, kad šioje erdvėje neišvengiamai vyksta skirtingas kultūras bei mentalitetus atstovaujančių etikos normų ir standartų *jungimasis* (beje, toks jungimasis gali būti traktuojamas kaip esminis etikos pokyčių ir kaip nepertraukiamai atsinaujinančios etikos požymis).

Antra, Europos integracijos ir Europos Sąjungos raidos ir plėtros sąlygomis pasireiškianti etika, jos normos ir standartai bei jų pokyčiai betarpiškai *įtakoja* tiek nepertraukiamai vykstančią politinę, socialinę, ekonominę raidą, kultūrą, mokslo ir technologijų pažangą, tiek ir kryptingai paveikia Europos integracijos ir Europos Sąjungos raidos ir plėtros procesus:

- ♦ *bendrumu pasižymiančios etikos* raida bei atitinkamų etikos normų ir standartų sklaida ir plitimas pasireiškia ir kaip papildomas Europos integracijos ir Europos Sąjungos plėtros procesų *katalizatorius*, ir kaip *itin svarbi prielaida*, leidžianti toliau skatinti ir aktyvinti šiuos procesus,
- ♦ bendroje Europos socialinėje, ekonominėje ir kultūrinėje erdvėje plintantys, sklindantys ir įgyvendinami etikos standartai ir normos visumoje pasižymi *prioritetine orientacija į humanistines, demokratiškumo, moralumo ir ekologiškumo* vertybes, kas sudaro rimtas prielaidas Europos integracijos procesus nukreipti į humaniškos, demokratiškos bei moralios visuomenės kūrimą ir plėtojimą: pastaroji aplinkybė atspindi etikos ir jos normų bei standartų kaitos *pozityvų poveikį* Europos integracijai ir Europos Sąjungos raidai ir plėtrai.

Trečia, Europos integracijos ir Europos Sąjungos raidos ir plėtros procesų ir etikos bei jos normų ir standartų kaitos sąryšius bei sąveiką sąlygoja ir tai, kad Europos erdvėje palapsniui formuojasi *nauja*

socialinė ir ekonominė sistema, kuri globaliu mastu vis labiau reiškiasi kaip *vientisas ir sąlyginai nedalomas globalaus pasaulio elementas*. Šios sistemos potencialą žymiu mastu sąlygoja tiek Europos integracijos bei Europos Sąjungos raidos ir plėtros procesai, tiek ir Europos erdvėje gyvenančiai visuomenei būdingos vertybės, gyvenimo būdo bei socialinės elgsenos ypatybės ir aplinkybės, tame tarpe – etika ir jos normos bei standartai, todėl minėtųjų procesų bei jų ypatybių ir aplinkybių sąryšius ir sąveiką galima suvokti ir vertinti kaip tarpusavyje akivaizdžiai susietus dalykus. Beje, papildomai pastebėtina, kad Europos integracijos bei Europos Sąjungos raidos ir plėtros procesų, taip pat etikos bei jos normų ir standartų sąryšis ir sąveika yra itin svarbūs ir dėl to, kad Europos erdvė pasižymi itin sparčiais pokyčiais mokslo ir technologijų pažangos, visuomenės ir ekonomikos struktūrų kaitos srityse, kas taip pat yra neišvengiamai susiję su etikos aplinkybėmis.

Apskritai, galima kalbėti apie Europos socialinėje, ekonominėje ir kultūrinėje erdvėje susiklosčiusią ir toliau besiklostančią bei evoliucionuojančią etiką ir etikos normas bei standartus kaip apie požymių specifiškumą ir išskirtinumą pasižyminčią šioje erdvėje gyvenančios visuomenės gyvenimo būdo charakteristiką.

Išdėstyti teiginiai leidžia giliau suvokti Europos integracijos ir Europos Sąjungos raidos ir plėtros procesų bei etikos ir jos normų ir standartų kaitos procesų tarpusavio sąryšių ir sąveikos prasmę, tuo pačiu – išvelgti šiems procesams, kaip visumai, būdingus *dėsningumus*. Beje, tokių dėsningumų tarpe svarbiausiais yra laikytini šie:

- ♦ *bendrų europinės orientacijos etikos normų ir standartų susiklostymo, sklaidos ir išplitimo dėsningumas*, atspindintis tai, kad Europos socialinėje, ekonominėje ir kultūrinėje erdvėje gyvenančiai visuomenei ir jos gyvenimo būdui palaipsniui tampa būdinga tokia etika, kurios pagrindą sudaro *bendrumu* pasižyminčios normos ir standartai, išreiškiantys prioritetines orientacijas į Europos erdvės bendrumo siekius ir į humanistines, demokratiškumo, moralumo ir ekologiškumo vertybes: bendrų europinės orientacijos etikos normų ir standartų įsivyravimas realioje etikoje, būdingoje Europos socialinėje, ekonominėje ir kultūrinėje erdvėje gyvenančiai visuomenei ir jos gyvenimo būdui, tampa esminiu veiksmu, skatinančiu ir aktyvinančiu tolimesnę Europos integraciją ir Europos

Sąjungos raidą bei plėtrą (beje, nepakankamas būtent bendrųjų europinės orientacijos etikos normų ir standartų įsivyravimas ir įtvirtinimas yra suvoktini kaip Europos integracijos procesus lėtinanti ar netgi stabdanti aplinkybė),

- ♦ *bendrųjų europinės orientacijos etikos normų ir standartų netolygios sklaidos ir netolygaus išplitimo dėsningumas*, rodantis, kad skirtingų tautų, etninių ar konfesinių grupių, socialinių ir kitaip identifikuojamų visuomenės grupių ir sluoksnių kultūroje, mentalitetuose ar etikoje įvairiomis formomis pasireiškia realių etikos normų ir standartų neadekvatumas europinėms vertybėms ir orientacijoms ir kad tokio neadekvatumo apraiškos bei šių apraiškų dinamika gali pasižymėti didele įvairove: bendrųjų europinės orientacijos etikos normų ir standartų sklaidos ir išplitimo Europos socialinėje, ekonominėje ir kultūrinėje erdvėje tempai ir mastas gali pasižymėti didėjančiu neatitikimu skirtingos kilmės pokyčiams, atspindintiems įvairias politinės, socialinės, ekonominės raidos, kultūros, mokslo ir technologijų pažangos, sąveikos su aplinka sritis, taip pat įvairius skirtingų šalių ir regionų raidos atvejus,
- ♦ *dėsningumas*, atspindintis *bendrųjų europinės orientacijos etikos normų ir standartų poveikį įcentrinių jėgų stiprinimui Europos integracijos procesų kontekste* ir rodantis, kad *bendrųjų europinės orientacijos etikos normų ir standartų sklaida ir išplitimas* pasireiškia kaip *esminis Europos integracijos veiksnys*: beje, šis dėsningumas išreiškia priklausomumą tarp *polinkių stiprinti įcentrines jėgas* Europos socialinėje, ekonominėje ir kultūrinėje erdvėje bei Europos Sąjungos sistemoje ir tarp *siekių aktyvinti* bendrųjų europinės orientacijos etikos normų ir standartų sklaidos ir išplitimo procesus (toks priklausomumas gali būti suprantamas kaip itin svarbus Europos integracijos procesų požymis).

Apibūdintieji dėsningumai atspindi esmines etikos bei jos normų ir standartų kaitos, sklaidos ir įgyvendinimo tendencijas, pasireiškiančias vykstant Europos integracijai bei išryškėjančias šiuolaikinėmis gana sudėtingomis ir prieštaringomis Europos Sąjungos raidos ir plėtros aplinkybėmis: šių dėsningumų esmės suvokimas leidžia kryptingai gilinti ir plėtoti mokslinį pažinimą, skirtą tiek etikos kaitos reiškiniams apskritai, tiek ir etikai šiuolaikinėje Europos bei Europos Sąjungos erdvėje.

Išvados

Visuomenės bei jos raidos, pažangos ir modernizavimo procesų pažinimo, taip pat kryptingo šių procesų įtakojimo ar netgi valdymo dėlei yra būtina prioritetinį dėmesį teikti etikos, jos kaitos, etikos normų ir standartų susiklostymo, sklaidos, paplitimo ir įgyvendinimo aplinkybių tyrimams, juolab šios aplinkybės gali būti suprantamos ir vertinamos ir kaip neatskiriama bendrųjų visuomenės raidos, pažangos ir modernizavimo procesų dalis, ir kaip esminis veiksnys, betarpiškai įtakojantis tiek pačią visuomenę, tiek ir jos kaitos trajektorijas bei rezultatus ir pasekmes. Akivaizdu ir tai, kad visuomenės raidos, pažangos ir modernizavimo procesai, jų tarpe – ir minėtieji etikos kaitos bei etikos normų ir standartų klostymosi, sklaidos, paplitimo ir įgyvendinimo procesai, pasižymi išskirtiniu sudėtingumu, daugialypiškumu ir įvairove, jiems yra būdinga itin sudėtinga priežastinių bei tiesioginių ir grįžtamųjų ryšių sistema.

Visuomenės raidos, pažangos ir modernizavimo procesai, kaip visuma, pastoviai reikalauja ir vis gilesnio, ir vis platesnio mokslinio pažinimo ir nepertraukiamai atnaujinamų tyrimų. Pastaruoju metu yra itin svarbu ir aktualu atitinkamus tyrimus plėtoti atsižvelgiant į šiuolaikinei visuomenei ypač reikšmingas globalizacijos, žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimo, Europos integracijos ir Europos Sąjungos raidos ir plėtros aplinkybes, tame tarpe – šias aplinkybes susiejant su etikos kaitos ir etikos normų ir standartų pokyčių procesais.

Etikos kaitos ir etikos normų ir standartų pokyčių procesų sąsaja su globalizacijos, žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimo, Europos integracijos ir Europos Sąjungos raidos ir plėtros, taip pat su kitais šiuolaikinei visuomenei reikšmingais procesais, gali būti nagrinėjama identifikuojant ir ištyriant atitinkamus kaitos dėsniumus, pokyčių priežastis ir veiksnius, taip pat svarbiausias etikos normų ir standartų pokyčių tendencijas. Ypač reikšmingais laikytini dėsniumai, išreiškiantys globalizacijos, žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimo, Europos integracijos ir Europos Sąjungos raidos ir plėtros procesų atspindį etikoje, jos kaitoje bei etikos normų ir standartų sklaidoje, paplitime ir įgyvendinime, taip pat dėsniumai, rodantys etikos kaitos ir etikos normų ir standartų pokyčių poveikį ir įtaką politinei, socialinei, ekonominei raidai, kultūrai, mokslo ir technologijų pažangai, sąveikai su aplinka, darniai ir tvariai plėtrai tiek

šiuolaikinėmis globalizacijos, žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimo, Europos integracijos ir Europos Sąjungos raidos ir plėtros sąlygomis ir aplinkybėmis visumoje, tiek ir atsižvelgiant į įvairias specifines šių sąlygų ir aplinkybių apraiškas. Apskritai, minėtųjų dėsniumų identifikavimas ir ištyrimas sudaro prielaidas giliau ir plačiau pažinti šiuolaikinės visuomenės raidos, pažangos ir modernizavimo galimybes ir perspektyvas, taip pat kryptingai skatinti ir aktyvinti atitinkamus etikos kaitos ir etikos normų ir standartų pokyčius.

Akivaizdu, kad tolimesni apibūdintai tematikai skirti tyrimai yra vertintini kaip išskirtinai svarbūs ir perspektyvūs.

Literatūra

- Acocella, N. 2005. *Economic Policy in the Age of Globalization*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Ambros, B., Schlegelmilch, B. 2009. *The New Role of Regional Management*. Basingstoke, Palgrave Macmillan.
- Appiah, K. A. 2009. *Cosmopolitanism: Ethics in a World of Strangers*. London, Penguin Books.
- Armstrong M.A. 1999. *Handbook of Human Resource Management Practice*. London, Kogan Page.
- Buchanan I., 2010. *A Dictionary of Critical Theory*. Oxford, Oxford University Press.
- Castells M. 2000-2004. *The Information Age, Economy, Society and Culture*: vol.1. *The Rise of the Network Society* 2000, vol.2. *The Power of Identity* 2004, vol.3. *End of Millenium* 2000. Oxford, Malden MA, Blacwell.
- Chobanova Y. 2009. *Strategies of Multinationals in Central and Eastern Europe. Innovation Systems and Embeddedness*. Basingstoke, Palgrave Macmillan.
- Chossudovsky, M. 2003. *The Globalization of Poverty and the New World Order*. Montreal, Global Research.
- Cultures in Central and Eastern Europe*/Ed. M. Bateman. 1997. Oxford, Boston, Butterworth. Heinemann.
- Currie, W. 2000. *The Global Information Society*. Chichester: John Wiley.
- Dicken, P. 1998. *Global Shift: Transforming the World Economy*. London, Sage Publications. A. Paul Chapman Publishing.

- Fischer, S., Gran, S., Hacker, B., Jakobi, A. P., Petzold, S., Pusch, T., Steinberg, P. 2010. „Europe 2020“. *Proposals for the Post-Lisbon Strategy*. Friedrich Ebert Stiftung. Available from Internet: <<http://www.fes.de/ipa>>.
- Friedman T.L. 2006. *The World is Flat - Updated and Expanded. A Brief History of the Twenty-first Century*. London, Farrar, Straus, Giroux.
- Friedman T.L. 2009. *The World is Flat – Hot, Flat, Crowded – Why the World Needs a Green Revolution – and how we can Renew our Global Future*. London, Pinguin Books.
- Hix S. 2006. *Europos Sąjungos politinė sistema*. Vilnius, Eugrimas.
- Hofbauer H. 2003. *Osterweiterung. Vom Drang nach Osten zur peripheren EU – Integration – Wien*. Promedia.
- Hunt, S. D. 2000. *A General Theory of Competition: Resources, Competences, Productivity. Economic Growth*. London, Sage Publications.
- Huseman, R. C., Godman J. P. 1999. *Leading with Knowledge: The Nature of Competition in 21 st. Century*. London, Sage Publications.
- Yunus M. 2007. *Creating a World Without Poverty. Social Business and the End of Capitalism*. New York, Public Affairs.
- Kagan, R. 2004. *Apie rojų ir galią. Amerika ir Europa naujoje pasaulio tvarkoje*. Vilnius Eugrimas.
- Kuhn, T.S. 2003. *Mokslo revoliucijų struktūra*. Vilnius, Pradai.
- Lavingne, M. 1995. *The Economics of Transition: From Socialist Economy to Market Economy*. London, Macmillan Press.
- Lewis, R.D. 2002. *Kultūrų sandūra*. Vilnius, Alma littera.
- McNally, R. 1999. *The Comprehensive World Atlas*. Stamford, Longmeadow Press.
- Melnikas, B. 1997. “The Integrations Problems of the Baltic States: Possibilities for the Formation of a Unified Technological, Economic and Social Space” *East West Scientific Cooperation. Science and Technology Policy of the Baltic States and International Cooperation*. NATO ASI Series, 4, Science and Technology Policy. Dordrecht; Boston: Kluwer Academic Publisher.
- Melnikas, B. 1999. Probleme der Integration der baltischen Staaten in westliche Strukturen (Berichte des Bundesinstituts fuer ostwissenschaftliche und internationale Studien).
- Melnikas B. 2002. *Transformacijos*. Vilnius, Vaga.
- Melnikas, B. 2010. „Internationalization and knowledge based society creation process: education and training systems for management specialists“. *Business and Management 2010: The International Scientific Conference: selected papers, vol.1. 13-14. 2010*. Vilnius, Technika.
- Melnikas, B. 2011. *Transformacijų visuomenė: ekonomika, kultūra, inovacijos, internacionalizavimo procesai*. Vilnius, Technika.
- Melnikas, B. 2013. *Žiniomis grindžiamos visuomenės kūrimas: globalizacija, darni plėtra, ekonominiai sprendimai*. Vilnius, Vilniaus universiteto leidykla.
- Melnikas, B. 2014. *Tarptautinis verslas: inovacijos ir žinių ekonomikos kūrimas. Vadovėlis*. Vilnius, Technika.
- Melnikas, B., Reichelt, B. 2004. *Wirtschaft und Mentalitaet : Tendenzen der EU-Osterweiterung*. Leipzig, Leifim – Verlag.
- Merrill, R.E., Sedgwick H.D. 1997. *The New Venture Handbook*. New York, Amacom.
- Motta, M. 2004. *Competition Policy. Theory and Practice*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Muenkler, H. 2005. *Imperien*. Berlin, Rowohlt.
- Ourednik, P. 2004. *Europeana. Trumpa dvidešimto amžiaus istorija*. Vilnius, Apostrofa.
- Ozbilgin, M., Tatli, A. 2008. *Global Diversity Management*. Basingstoke, Palgrave Macmillan.
- Parker, B. 1998. *Globalization and Business Practice: Managing Across Boundaries*. London, Sage Publications.
- Ravenhill, J. 2008. *Global Political Economy*. Oxford, Oxford University Press.
- The Sustainability of Long – Term Growth: Socioeconomic and Ecological Perspectives* / Ed. M. Munasinghe, O.Sunkel, C de Miguel 2001. Cheltenham, Edward Elgar Publishing.
- Watson, G., Galagher, K. 2007. *Managerial Practice and Development*. Mumbai, Jaico Publishing House.
- Webster, F., 2006. *Informacinės visuomenės teorijos*. Kaunas, Poligrafija ir informatika.
- Weiner, E., Brown, A., 2008. *Ateities išvalga: kaip vadovautis nuojauta permainingais laikais*. Vilnius, Tyto alba.

Wendt, A., 2005. *Tarptautinės politikos socialinė teorija*. Vilnius, Eugrimas.

Wiener, A., Diez, Th., 2009. *European Integration Theory*. Oxford, Oxford University Press.

Santrauka

Šis teorinio pobūdžio straipsnis yra skirtas etikai, jos problemoms, taip pat įvairiems etikos pokyčių reiškiniams šiuolaikinės visuomenės raidos ir modernizavimo procesų kontekste. Pagrindinis dėmesys yra teikiamas etikos normų ir standartų pokyčiams šiuolaikinėmis globalizacijos, socialinės ir ekonominės raidos internacionalizavimo, žiniomis grindžiamos visuomenės ir žinių ekonomikos kūrimo bei Europos integracijos ir Europos Sąjungos plėtros sąlygomis. Parodytas etikos bei jos normų ir standartų vaidmuo, apibūdintas etikos poveikis šiuolaikinės visuomenės raidai ir jos modernizavimo procesams. Atskleisti etikos bei jos normų ir standartų kaitos dėsniumai. Išryškinti abipusiai ryšiai tarp procesų, charakterizuojančių etikos ir jos normų bei standartų pokyčius, ir tarp procesų, charakterizuojančių įvairias globalizacijos, socialinės ir ekonominės raidos internacionalizavimo, žiniomis grindžiamos aplinkybes. Apibūdinti perspektyvių mokslinių tyrimų, skirtų etikai ir jos kaitai šiuolaikinių iššūkių kontekste, prioritetai.

Raktiniai žodžiai: etika, etikos normos ir standartai, kaita, visuomenė ir jos modernizavimas, šiuolaikiniai iššūkiai

Straipsnis recenzuotas

ETHICS AND ITS CHANGES IN THE CONTEXT OF THE PROCESSES OF THE DEVELOPMENT OF CONTEMPORARY SOCIETY

Boriss MELNIKAS, Prof Dr Habil
Vilnius Gediminas Technical University

Summary

The ethics, its problems, as well as various phenomena of its changes in the context of the processes of development and modernization of contemporary society are comprehensive analyzed in this theoretical article. The main focus is given to the changes of the ethical norms and standards under contemporary conditions of the processes of globalization and internationalization of social and economic development, creation of knowledge based society and knowledge economy, European integration and enlargement of the European Union. The role of ethics and ethical norms and standards is shown, the impact of ethical norms and standards to the processes of the development and modernization of contemporary society is described. Regularities of the changes of ethics and ethical norms and standards are revealed. The mutual ties between the processes, that characterize the changes of ethics and ethical norms and standards, and the processes, that characterize various circumstances of globalization and internationalization of social and economic development, creation of knowledge based society and knowledge economy, European integration and enlargement of the European Union, are highlighted. The priorities of the prospective scientific research on the ethics and its changes in the context of contemporary challenges are characterized.

Keywords: *Ethics, Ethical Norms and Standards, Changes, Society and its Modernization, Contemporary Challenges*

Copyright of Public Administration (16484541) is the property of Lithuanian Public Administration Training Association and its content may not be copied or emailed to multiple sites or posted to a listserv without the copyright holder's express written permission. However, users may print, download, or email articles for individual use.